

KERESZTÉNY ETIKA — MARXISTA ETIKA

A Vigiliának ez a száma, egy keresztények és marxisták számára egyaránt fontos és időszerű kérdésről, az erkölcséről, illetve az erkölcsstanéről, nem a vita, mégcsak nem is a párbeszéd, hanem a közös munka szándékával és szellemében készült. Etikusról és morálról szólva mindkét félnél sokáig volt, sőt sok helyütt ma is élő hagyomány és modor a kölcsönös, nyílt vagy burkolt vádaskodás, a téma megközelítésének az a vulgáris módja, amikor az egyik fél úgy próbálja bizonyítani a maga igazát, hogy a múlt és jelen összes valódi és vélt hibáját ráolvassa a másik fejére. Ennek, pillanatnyilag bármilyen hatásos szónoki fogás legyen is, s bármennyire ebben lássák is némelyek a marxistával szemben a keresztény, és a kereszténnyel szemben a marxista erkölcs „védelmét”, meggyőződésünk szerint semmi értelme sincs. Úgy véljük, ez az a hosszú lejáratra mindenképpen meddő, tehát történelmi távlatban téves apologetika, amelyen éppen az ügy — az erkölcs és erkölcsstan — érdekében túl kell lépnünk, akár népszerű ez a lépés, akár nem. A Vigilia számát olvasói túlnyomó többségének nyitott kereszténységére, nagykorú keresztény gondolkodására és józan felelősségérzésére, amikor ezt a lépést megteszi.

Szellemi életünkben nem túl gyakori jelenség, hogy egy közös téma különböző szempontokból való megvilágítására keresztény és marxista tudósok mint keresztények és mint marxisták üljenek le ugyanahhoz az asztalhoz a legteljesebb nyíltság, a kertelés nélküli őszinteség és a kölcsönös megbecsülés (talán azt is mondhatjuk: barátság) jegyében. Nem arról volt tehát szó, hogy végül eljussunk valamiféle kompromisszumra, megfogalmazunk valamilyen közös deklarációt, vagy hosszadalmas okfejtések után ki-ki meggyőzze a másikat a maga igazáról. Hanem arról volt szó, hogy egy — mindkét fél számára egzisztenciális — kérdésben, melyben éppen fontossága miatt rengeteg a félreértés, a félremagyarázás, a részint tájékozatlanságból származó, részint tudatos ráfogás, sőt rágalom, részjelenségek egyetemeseítése, tételek meghamisítása, törekvések eltorzított értelmezése, propagandisztikus fölületesség és fölületes általánosítás, próbáljuk higgadtan, körültekintően, nem apologetikus, hanem tudományos szinten megismerni egymást: keresztények a marxisták, marxisták a keresztények nézeteit.

Úgy gondoljuk, ebből a — nem annyira szembesítésből, mint inkább párhuzamos gondolkodásból bizonyos tanulságok is adódhatnak, mind a marxisták, mind a keresztények számára. Ezeket a tanulságokat természetesen az olvasónak kell alapos érlelés után levonnia. Bizonyos általános vonások nyilván első olvasásra a szemébe tűnnek. Észlelni fogja például — föltehetőleg — a marxista etika erősen gyakorlati, aktuális érdekeltségét, s vele szemben a keresztény etika statikusabb, normatívabb jellegét. Ugyanakkor talán a marxista olvasó is érzékelni fogja a keresztény erkölcsstan bizonyos változásait, benső mozgalmait, forrongásait, útkereséseit, a marxizmus által annyiszor megkérdőjelezett „örök értékek” és „örök normák” mozgó és változó világgal, társadalommal való szintetizálásának, illetve ebben való aktualizálásának kísérleteit. Talán nem túl merész dolog, és remélhetőleg sem itt, sem ott nem kelt se botránkozást, se haragot, ha azt mondjuk: valószínűleg kölcsönösen tanulhatunk egymástól; s amennyiben a marxista etika bizonyos megfontolandó ösztönzéseket adhat a kereszténynek épp mai, Zsinat utáni megújhódásában, úgy viszont e megújhódó keresztény etika, vagy tágabban erkölcsi gondolkodás is szolgálhat megfontolandó mozzanatokkal a marxi alapon mozgó etikai gondolkodásnak.

Azt talán fölösleges is hangsúlyoznunk, hogy hasábjainkon mindenki a legteljesebb szabadsággal fejtette ki nézeteit, és hogy — a közös munka elemi illemszabályai szerint — semmiféle „alkalmazkodást” nem kérünk azoktól a marxista barátainktól, akik az általunk javasolt közös gondolkodásra és munkára vállalkoztak, és akiknek: Hahn Istvánnak, Heller Ágnesnek és Hermann Istvánnak ezúttal is köszönetet mondunk.

A kérdés természetesen a számunkban olvasható tanulmányokkal egyáltalán nincs kimerítve. Munkánkat első lépésnek szánjuk; terveink szerint továbbiak fogják követni.

ZEMPLÉN GYÖRGY

A MEGÚJULÁST KERESŐ ERKÖLCSTUDOMÁNY

1901-ben a német Germánia folyóirat, valamint a Kölnische Volkszeitung mellékletében névtelen szerzőtől tanulmányok jelentek meg, amelyek F. X. Linzenmann múlt századbeli német morálteológus nyomán a katolikus erkölcsstudomány reformját sürgetik. A szerző hangsúlyozza, hogy a morál patológiává, büntanná lett. A jogi szemlélet szinte kizárólagos érvényesülése az erkölcs területén „farizaikus-rabbinisztikus” törvénytárgyhoz vezetett. Aktuális problémák, főként a pszichológia és a szociális kérdés területén, nem kapnak helyet az erkölcsstanban. Az életelen, mozdulatlan kazuisztikával szemben alapvető követelmény az életközelség álló és személyes, az erényekre építő erkölcsstudomány kialakítása. A kor egyházi beállítottságának szellemében azonnal jelentkezik az ellentmondás. Úgy gondolják, hogy az egyházi tekintély által megszentelt hagyományon változtatni nem lehet és minden reformtörekvés ezen a téren felesleges. Jellemző a sok közül a világhírű innsbrucki morálteológusnak, A. Lehmkühlnak a véleménye, amely a reformtörekvések támogatásában az egyház ellenségeinek erősítését, a világiak oktatásának követelményében hierarchikus szervezetének megtámadását látja. „Aki lényeges haladást követelne, darabokra zúzná a keresztény erkölcsstudományt. Az előrehaladás csak abban állhat, hogy tetszetősebb formában adjuk elő a tanítást és azt alkalmazzuk az emberi élet új körülményeire.”

A történelmi fejlődés túlhaladt ezen a szemléleten. Ma recseg és ropog minden. A teológia egész vonalán jelentkezik az újra átgondolás és átértékelés követelménye. Nagy feltűnést keltenek a teológia módszertani kérdései, a krisztológia, az antropológia, az eredeti bűn és a kegyelem, az Eucharistia, az Egyház és az egyházi tekintély kérdései. Az erkölcsstudomány szava halkabb. Sok a kritika és a program, kevés a kész szintézis. Sok a zűrzavar, homály és bizonytalanság. Belekeveredik a vitába az egzisztencializmus és a pszichoanalízis, a szociológia és az antropológia, követelik a fogalmak teljes átértékelését és hangsúlyozzák a skolasztika fogalmi rendszerének elégtelenségét.

A tudomány a rendelkezésére álló tények összegezése valamilyen egységes rendező elv alapján. Az új tények, új igények felismerése szétpattantja a régi kereteket és kérdéssé teszi a korábbi rendszerező elvek érvényességét. A felülvizsgálás folyamata az, aminek egyes, főként népszerűsítő és publicisztikus munkák a „kriszisz”, a „forradalom”, az „összeomlás” stb. hangzatos jelszavait adták. Pedig alapjában véve fejlődésről, bontakozásról van szó; az új összegezés a régi eredményeket nem dönti meg, nem zárja ki, csak átfogóbb magasabb rendű egységbe foglalja, ami természetesen az alapelvek pontosabb megfogalmazását és a keretek tágítását követeli.

A teológia az Isten kinyilatkoztatott igéjét törekszik az emberi fogalmak és az emberi értelem logikai működéseinek segítségével szintézisbe foglalni és az emberi